

For fiendens sak

101469

Hele det norske næringsliv arbeidet på tyske premisser under okkupasjonen. Det var ikke bare industrien som stilte seg til Wehrmacht's disposisjon, alle gjorde sitt ytterste for å bistå fienden. Og for helt å forstå hva som foregikk, og som festtalere i femti år etterpå har holdt skjult, må man ha klart for seg at det norske samfunn gjennomlevet krigstiden på to helt forskjellige plan.

AV PER BANG

På det ene planet var grenselinjene sterkt markert fra første stund, på det andre planet kan det være vanskelig å se grensene mellom norske og tyske interesser. Det ene planet var det politisk-ideologiske hvor bare en liten prosentdel sviktet, det andre planet var det økonomisk-industrielle hvor nesten ingen strakk til.

Jan Didriksen, Industriforbundets tidligere administrerende direktør, var sannferdig til det pinlige da han i 1987 skrev boken «Industrien under hakekorset». Ikke alle forbundets medlemmer var like glad for den usminkede sannheten, og ikke alle vil glede seg over at Didriksen nå går enda lenger i sin omtale av det som skjedde. For hva var årsaken til at den tyske krigsmaskinen som ankom til Norge med en fullt ferdig liste over viktige norske produkter så raskt kunne begynne å høste fruktene?

Forlenget krigen?

Da den radikale forfatteren Helge Krog i 1946 skrev en bok om «Sjette kolonnen», hvor han påsto at norsk industri var med å forlenge krigen ved sine leveranser til Tyskland, ble det et skrik av fortøvelse. Krog provoserte hele den bombastiske folkebeistringene i et land som ennå var i seiersbakrus. Og Didriksen gir ham langt på vei rett:

— I dag må vi i alle fall konstatere dette: Krogs påstand om at norsk bistand til Tyskland forlenget krigen var ikke ganske ubegrunnet.

En viktig årsak til denne påfallende leverings- og samarbeidsvilje lå allerede i kim i Administrasjonsrådet. Dette hastig etablerte råd av gode nordmenn hadde som egenpålågt oppgave å sikre at samfunnsmaskineriets hjul gikk rundt og at man kunne bli kvitt Quisling. Prisen for det siste var et brukbart forhold til tyskerne som konkretiserte seg i opprettelsen av Nemda for Industri og Omsetning. Dermed var premisene lagt for et «normalt» forhold til okkupantene og til en serie inntrengende advarssler mot sabotasje. Selv så sent som i oktober 1944 ble det sendt ut illegale paroler om at hjulene måtte holdes igang, med den ordrette tilføyesen at «det er da ikke til å unngå at den produktive virksomhet også i større eller mindre

PÅ TYSKE PREMISSER: Norsk næringsliv arbeidet på tyskernes premisser under okkupasjonen, dokumenterer Jan Didriksen, tidligere administrerende direktør i Industriforbundet, i boken «Industrien under hakekorset». En av årsakene til dette var at man på mange hold i Norge fryktet det røde Sovjet mer enn det brune Tyskland, mener Didriksen. Foto: TH. OLSEN

grad kommer okkupasjonsmakten til gode.»

Og den kom faktisk ganske godt til gode. Tallene viser riktig nok at produksjonen av de fleste av de produktene som tyskerne hadde med seg på ønskelisten, sank sterkt under krigen. På den annen side, sier Didriksen, kan man anta at det vesentlige av denne produksjonen ble eksportert til Tyskland. Om et brudd i leveringen ved sabotasje i 1942 eller -43 ville medført et raskere tysk sammenbrudd lar seg neppe fastslå — kanskje man burde fått Hitlers rustningsminister Albert Speer til å vurdere dette, bemerket Didriksen.

Lojalitetserklæring

— Denne villigheten til samarbeid med fienden, kunne den ha noe å gjøre med det forhold at de første tyskerne som kom med sine krav fremsto som relativt siviliserte mennesker?

— Det kan ha vært av betydning, ja.

— Industriforbundet sto i en særstilling under hele krigen, forbundets ledelse avga en helt nødvendig lojalitetserklæring til Quislings nære medarbeider Hagelin i oktober 1940 og senere var industriforbundet det eneste av de store landssammenslutningene som ikke var med på protes-

ten til Terboven i mai -41. Hva kom det av?

— De to dominerende personene i forbundets ledelse, Lorentz Vogt og Hans Horn, var tyskvennlige. De var ikke orientert mot NS, men de var pragmatikere som ikke ønsket å blande seg opp i den politiske konfrontasjonen. De innordnet seg under systemet og det var grunnen til at Industriforbundet ble stående utenfor hjemmefronten helt til sommeren 1942 da Egil Offenberg brøt ut og det illegale industriforbundet ble opprettet.

Fryktet Sovjet mer

— Denne holdningen til Nazi-Tyskland er jo vanskelig å forstå i dag. Kom den av at de som advarte mot nazistene helt fra begynnelsen av 30-årene, ikke var helt spiselige i konservative kretser i Norge?

— Det tror jeg absolutt. Jeg tror hele utviklingen i 30-årene er mye av forklaringen til de grupperingene vi fikk under krigen. Vi hadde to store stormakter å forholde oss til, den røde og den brune. På mange hold i Norge hadde man vært tilbøyelige til å holde seg til den brune fordi man fryktet den røde mer. Og denne holdningen ble ytterligere styrket under finskekrigen i 1939.

— Dette har med holdninger å

gjøre. Er holdningen i norsk næringsliv sunnere i dag? Hvis det skulle oppstå en liknende situasjon kan vi stole på at man da ville si nei til samarbeid med fienden?

— Uhyre vanskelig å svare på, sier Jan Didriksen. — Men jeg vil tro... ja jeg er ganske sikker på at opplevelsene fra krigen sitter så fast at vi neppe vil oppleve at noen støtter et diktatur.

— Men vi er blitt så historieløse til tross for minst tyve bøker om krigen hvert år siden 1945. Og i dette tilfelle særlig din egen?

— Jeg ble spurt hvem jeg skrev den for, og jeg svarte at det var i alle fall ikke for historikerne, men for nye generasjoner av industriledere som er helt ignorante. Det var denne helt utrolige uvitenheten på mange hold som gjorde at jeg skrev den.

— Vi var svært stolte av det som ble utført av sabotasje under krigen, ikke minst det Grini-tempo, den gå-langsomt-holdningen som preget alt tyskerarbeid. Er det også en patriotisk illusjon?

— Jeg er skeptisk til den påstanden, ja. Selvfølgelig avtok leveransene fra krigsviktig norsk industri, det fremgår også av tallene, men det kom mest av råvaremangel. Jeg har i alle fall ikke registrert noen form for slik sabotasje fra industriledelsens side. Og

som vi vet advarte det illegale forbundet mot sabotasje så sent som høsten 1944. Det samme gjorde parolene fra London.

Og hvor raskt omstilte norsk næringsliv seg til å gå fiendens ærend? Didriksen kan dokumentere at den første konferansen mellom næringsliv og fiende fant sted 12. april. Dermed satt man i saksen, i selve hakekorset.

Selvforherligelse og selvransakelse

Litt pinlig å trekke frem når det nasjonale selvskrut nå skal vårblostmre for 50. gang. Didriksens eget ønske for dagen er en forsonings dialog mellom partene som en gang sto mot hverandre:

— Det er viktig at vi ikke bare fortsetter vår kollektive selvforherligelse, men at de gamle motstandere skal kunne tale sammen. Neste gang vi markerer et rundt tall for 9. april er alle borte som var med sist. Derfor håper jeg på en viss grad av forståelse og selvransakelse og at vi alle kan samles i takknemlighet over at Hitler tapte og at vi snart skal feire 17. mai. Sammen, håper jeg.

Men forhåpentlig uten helt å glemme hvordan et stort og solid maskineri lot hjulene rulle for fiendens sak. □